

Van effectief afleidingsmateriaal naar krulstaart

Voor veel varkenshouders is het verstrekken van afleidingsmateriaal simpelweg het voldoen aan wetgeving. Maar er is meer. Van effectief afleidingsmateriaal is bekend dat de kans op ongewenst gedrag zoals staart- of oorbijten afneemt en de krul terug in de staart kan. Maar hoe ziet effectief afleidingsmateriaal eruit en wat zijn de praktische consequenties? Bekijk de wereld door de ‘snuif’ van het varken.

Johan Zonderland, Marc Bracke, Herman Vermeer en Karel de Greef
Wageningen UR Livestock Research

Wat vindt het varken aantrekkelijk afleidingsmateriaal? Om die vraag te kunnen beantwoorden is het essentieel om na te gaan wat de perceptie van het varken is van zijn omgeving. Varkens verkennen hun omgeving door te wroeten, te snuffelen, te bijten en te kauwen op van alles wat ze tegen komen. Op deze manier raken ze ermee vertrouwd. Anders dan mensen hebben varkens een beperkt zicht, maar daarentegen een enorm sterk reukvermogen en heel veel tastsensoren in hun wroetschijf. Het varken ‘ziet’ zijn omgeving dan ook vooral met de zintuigen in zijn snuit (reuk, tast en smaak). Bij het verstrekken van afleidingsmateriaal is het belangrijk om dit in acht te nemen. Verder zijn belangrijke eigenschappen van succesvol afleidingsmateriaal:

- 1. Belonend.** Als bij gebruik van het afleidingsmateriaal door het varken een beloning volgt, bijvoorbeeld iets lekkers, dan heeft dit een sterk stimulerend effect om verder te gaan. Een voorbeeld is het vinden van maïskorrels tussen gehakselde plantresten. Maar ook het afbreken van materiaal zoals touw kan worden gezien als belonend.
- 2. Wroetbaar.** Wroetbaar materiaal stimuleert het gebruik van de wroetschijf en stimuleert daarmee het natuurlijke wroetgedrag. Het wroetgedrag van varkens is grondgericht en daarom moet wroetbaar afleidingsmateriaal altijd laag bij de grond of op de grond worden verstrekt.
- 3. Vernieuwend.** Varkens zijn nieuwsgierige dieren, dus het verstrekken van nieuw afleidingsmateriaal zorgt altijd voor veel interesse. Ditzelfde effect treedt ook op bij het verversen van afleidingsmateriaal, zoals vaak gebeurt bij substraat op

- de vloer of bij het verlenen van touw.
- 4. Interactief / toegankelijk.** Varkens zijn sociale dieren en vaak gezamenlijk actief. Het afleidingsmateriaal moet dan ook tegelijkertijd toegankelijk zijn voor een groot deel van de dieren. Afleidingsmateriaal wat daarnaast de interactie tussen dieren (of tussen hokken) bevordert, stimuleert ook het gebruik. Blokken hout om de verticale spijlen van de hokafscheiding te bevestigen is een voorbeeld van het bevorderen van de interactie tussen hokken. Dagelijks lang stro of ruwvoer op de dichte vloer verstrekken is een voorbeeld van afleidingsmateriaal dat alle vier succescriteria in zich herbergt, maar ook andere vormen van afleidingsmateriaal kunnen aan deze succescriteria voldoen.

Wat wil het varken?
Van nature besteden varkens meerdere uren per dag aan het zoeken en eten van voedsel (foerageren) en het verkennen van hun omgeving (exploreren) vooral om up-to-date te blijven over de voedselbronnen in de omgeving. Deze behoeften waren essentieel voor het overleven in de natuur als wild zwijn, de voorloper van ons huidige varken, en deze behoeften zitten nog steeds ingebakken in de genen van het dier. Maar, in de huidige intensieve varkenshouderij wordt het voer voor varkens praktisch op een presenteerblaadje aangereikt en in luttele minuten opgeschrokt. Hoewel de varkens daarmee nutritioneel verantwoord worden gevoerd, wordt hun natuurlijke behoefte om te foerageren en exploreren niet verzadigd. Het varken zal daarom nog geruime tijd doorgaan met het uitvoeren van dit gedrag. De beschikbare ruimte voor varkens is veelal beperkt en relatief kaal, waardoor de kans groot is dat dit gedrag gericht wordt op het enige andere interessante element in een hok: de

Afleidingsmateriaal in Maatlat Duurzame Veehouderij

Binnen de Maatlat Duurzame Veehouderij zijn maximaal 21 punten te behalen voor het verstrekte afleidingsmateriaal (zie www.smk.nl). In de beoordelingsrichtlijn staan de criteria en puntentoekenning voor het afleidingsmateriaal weergegeven. Daarnaast is een lijst met beoordeelde afleidingsmaterialen op de website te vinden. Een ketting met anti-bijt kogel levert 0 punten op en een ketting met een houten balk 1 punt, terwijl dagelijks automatisch stro verstrekken op de dichte vloer 20 punten oplevert.



groepsgenoot. Dit kan leiden tot ongewenst gedrag zoals oorbijten of staartbijten. Omdat staartbijten ernstige vormen aan kan nemen (het kan overgaan in vormen van kannibalisme), worden in de huidige intensieve praktijk de staarten van jonge biggen gecoupeerd.

Wat wil de varkenshouder?

Een varkenshouder wil natuurlijk een goed dierenwelzijn, omdat dit de gezondheid en de prestatie van zijn dieren bevordert. Hij zal daarom proberen tegemoet te komen aan de behoeftes van het varken en daarmee aan de wetgeving. Echter, voor een varkenshouder spelen meer zaken mee. Materiaalkosten en de hoeveelheid tijd die nodig is om het afleidingsmateriaal te verstrekken zijn belangrijke aspecten die meetellen. Daarnaast speelt de praktische inpassing van het afleidingsmateriaal in de stal een belangrijke rol. Het verstrekte materiaal mag niet voor problemen zorgen, zoals een verstopt mestafvoersysteem of verminderde productie van de varkens.

Vereenigen van wensen

Bij de keuze voor afleidingsmateriaal zijn het vaak de belangen van een varkenshouder die doorslaggevend zijn en in de praktijk wordt veelvuldig gekozen voor een ketting met daaraan een stuk kunststof slang of bal. Deze afleidingsmaterialen komen echter maar beperkt tegemoet aan de behoeften van het varken. Hierdoor neemt het bijten van hokgenoten niet af en blijft couperen noodzakelijk om erger te voorkomen. Het lijkt er op dat er geen eenvoudige oplossingen bestaan om de wensen van zowel de varkens-

houder als het dier te verenigen. Mogelijk dat pas een echte win-win situatie ontstaat in nieuwe huisvestingssystemen die wel geschikt zijn voor het verstrekken van effectief afleidingsmateriaal én aan de wensen van de varkenshouder voldoen. Maar ook in de huidige huisvestingssystemen kan met afleidingsmateriaal meer aan de wensen van het varken tegemoet worden gekomen. Door te redeneren vanuit de behoeften van het varken en vervolgens creatieve oplossingen voor afleidingsmateriaal te bedenken kan een duidelijke stap in de goede richting gezet worden. Dit zal echter wel de nodige inspanning vergen, maar de innovatiekracht van de sector vergroot de kans op succes.

VERVERSEN

Door het touw zo nu en dan te verlenen, houden varkens interesse in deze vorm van afleidingsmateriaal.

Foto: Geesje Rotgers

Doel en eisen afleidingsmateriaal

Afleidingsmateriaal wordt verstrekt om de natuurlijk foerageer- en exploreerbehoefte van varkens te vervullen en eventueel ongewenst gedrag zoals staartbijten te voorkomen. Dit is in de Europese wetgeving vastgelegd. Onderzoek heeft uitgewezen dat met het verstrekken van adequaat afleidingsmateriaal, zoals bijv. stro, ongewenst gedrag als staartbijten tot een minimum beperkt wordt en het couperen van de staart achterwege kan worden gelaten. Dit staartcouperen gebeurt momenteel nog op grote schaal, terwijl volgens de EU wetgeving varkenshouders niet routinematig hun dieren mogen couperen. Bovendien schrijft deze wet voor dat ter voorkoming van staartbijten aan varkens materiaal ‘ter afleiding’ moet worden aangeboden. Er wordt echter niet expliciet in aangegeven waaruit dit materiaal moet bestaan (er wordt een aantal voorbeelden genoemd als stro, hooi, hout, zaagsel, etc.). Natuurlijk mag het gebruikte afleidingsmateriaal de voedselveiligheid en diergezondheid niet in gevaar brengen. Een autoband is bijvoorbeeld verboden omdat er staaldraad in zit dat door het varken opgenomen kan worden. Daarnaast mag afleidingsmateriaal niet te veel vervuild raken met bijvoorbeeld mest en urine. Dit kan consequenties hebben op het gebied van gezondheidsrisico's maar aanleiding geven tot extra arbeid (verwijderen van vervuild materiaal).